

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ
ഓം നമോ ഭഗവതേ വാസുദേവായ

മഹർഷി വേദവ്യാസപ്രണീതം ശ്രീമദ്ഭാഗവതമഹാപുരാണം
॥ പഞ്ചമസ്കന്ധേ ഷഡ്വിംശോഽധ്യായഃ ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

ശ്രീ രംഗരാമാനുജ മഹാദേശികൻ

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ
ഓം നമോ ഭഗവതേ വാസുദേവായ
ശ്രീമദ്ഭാഗവതമഹാപുരാണം
॥ പഞ്ചമസ്കന്ധേ ഷഡ്വിംശോധ്യായഃ ॥

രാജോവാച

മഹർഷ ഏതദ്വൈചിത്ര്യം ലോകസ്യ കഥമിതി ॥ 1 ॥

ഋഷിരുവാച

ത്രിഗുണത്യാത്കർതുഃ ശ്രദ്ധയാ കർമഗതയഃ പൃഥഗ്വിധാഃ
സർവാ ഏവ സർവസ്യ താരതമ്യേന ഭവന്തി ॥ 2 ॥

അഥേദാനീം പ്രതിഷിദ്ധലക്ഷണസ്യാധർമസ്യ തഥൈവ
കർതുഃ ശ്രദ്ധായാ വൈസാദൃശ്യാത്കർമഫലം
വിസദൃശം ഭവതി യാ ഹ്യനാദൃവിദ്യയാ കൃതകാമാനാം
തത്പരിണാമലക്ഷണാഃ സ്യുതയഃ സഹസ്രശഃ
പ്രവൃത്താസ്താസാം പ്രാചുർയേണാനുവർണയിഷ്ടാമഃ ॥ 3 ॥

രാജോവാച

നരകാ നാമ ഭഗവൻ കിം ദേശവിശേഷാ അഥവാ
ബഹിസ്ത്രിലോക്യാ ആഹോസ്വിദന്തരാല ഇതി ॥ 4 ॥

ഋഷിരുവാച

അന്തരാല ഏവ ത്രിജഗത്യാസ്തു ദിശി ദക്ഷിണസ്യാ -
മധസ്താദ്ഭൂമേരുപരിഷ്ടാച്ച ജലാദ്യസ്യാ -
മഗ്നിഷ്യാത്താദയഃ പിതൃഗണാ ദിശി സ്യാനാം

ഗോത്രാണാം പരമേണ സമാധിനാ സത്യാ ഏവാശിഷ
ആശാസാനാ നിവസന്തി || 5 ||

യത്ര ഹ വാവ ഭഗവാൻ പിതൃരാജോ വൈവസ്വതഃ
സ്വവിഷയം പ്രാപിതേഷു സ്വപുരുഷൈർജന്തുഷു സമ്പരേതേഷു
യഥാകർമാവദ്യം ദോഷമേവാനുൽലംഘിതഭഗവച്ഛാസനഃ
സഗണോ ദമം ധാരയതി || 6 ||

തത്ര ഹൈകേ നരകാനേകവിംശതിം ഗണയന്തി അഥ താംസ്തേ
രാജന്നാമരുപലക്ഷണതോന്യക്രമിഷ്ടാമസ്താമിന്ദ്രോ -
ന്ധതാമിന്ദ്രോ രൗരവോ മഹാരൗരവഃ കുന്ദീപാകഃ
കാലസൂത്രമസിപത്രവനം സുകരമുഖമന്ധകൂപഃ
കൃമിഭോജനഃ സന്ദംശസ്തപ്തസൂർമിർവജ്രകണ്ടക -
ശാൽമലീ വൈതരണീ പുയോദഃ പ്രാണരോധോ വിശസനം
ലാലാഭക്ഷഃ സാരമേയാദനമവീചിരയഃപാനമിതി |
കിഞ്ച ക്ഷാരകർദമോ രക്ഷോഗണഭോജനഃ ശൂലപ്രോതോ
ദന്ദശൂകോവ്വടനിരോധനഃ പർയാവർതനഃ സൂചീമുഖമി -
ത്യഷ്ടാവിംശതിർനരകാ വിവിധയാതനാഭൂമയഃ || 7 ||

തത്ര യസ്തു പരവിത്താപത്യകലത്രാൺയപഹരതി സ ഹി
കാലപാശബദ്ധോ യമപുരുഷൈരതിഭയാനകൈസ്താമിന്ദ്രോ
നരകേ ബലാന്നിപാത്യതേ അനശനാനുദപാനദണ്ഡ -
താഡനസന്തർജ്ജനാദിഭിർയാതനാഭിർയാത്യമാനോ
ജന്തുർയത്ര കശ്മലമാസാദിത ഏകദൈവ മുർച്ഛാമുപയാതി
താമിന്ദ്രപ്രായേ || 8 ||

ഏവമേവാന്ധതാമിന്ദ്രോ യസ്തു വഞ്ചയിത്വാ പുരുഷം ദാരാദീ -
നൂപയുക്തേ യത്ര ശരീരീ നിപാത്യമാനോ യാതനാസ്ഥോ

വേദനയാ നഷ്ടമതിർനഷ്ടദ്യഷ്ടിശ്ച ഭവതി യഥാ വനസ്പതി -
ർവൃശ്ച്യമാനമൂലസ്തസ്മാദന്ധതാമിസ്രം തമുപദിശന്തി || 9 ||

യസ്ത്രിഹ വാ ഏതദഹമിതി മമേദമിതി ഭൂതദ്രോഹേണ
കേവലം സ്വകുടുംബമേവാനുദിനം പ്രപുഷ്ണാതി സ തദിഹ
വിഹായ സ്വയമേവ തദശുഭേന ഔരവേ നിപതതി || 10 ||

യേ ത്രിഹ യഥൈവമുനാ വിഹിംസിതാ ജന്തവഃ പരത്ര
യമയാതനാമുപഗതം ത ഏവ രുരവോ ഭൂത്വാ തഥാ
തമേവ വിഹിംസന്തി തസ്മാദ്രൗരവമിത്യാഹു രുരുരിതി
സർപാദതിക്രൂരസത്ത്വസ്യാപദേശഃ || 11 ||

ഏവമേവ മഹാരൗരവോ യത്ര നിപതിതം പുരുഷം ക്രവ്യാദാ
നാമ രുരവസ്തം ക്രവ്യേണ ഘാതയന്തി യഃ കേവലം
ദേഹംഭരഃ || 12 ||

യസ്ത്രിഹ വാ ഉഗ്രഃ പശൂൻ പക്ഷിണോ വാ പ്രാണത
ഉപരന്ധയതി തമപകരുണം പുരുഷാദൈരപി വിഗർഹിതമമുത്ര
യമാനുചരാഃ കുംഭീപാകേ തപ്തതൈലേ ഉപരന്ധയന്തി || 13 ||

യസ്ത്രിഹ പിതൃവിപ്രബ്രഹ്മധൃക് സ കാലസൂത്രസംജ്ഞകേ
നരകേ അയുതയോജനപരിമണ്ഡലേ താമ്രമയേ തപ്തഖലേ
ഉപർയധസ്താദഗ്ന്യർകാഭ്യാമതിതപ്യമാന്വേദിനിവേശിതഃ
ക്ഷുത്പിപാസാഭ്യാം ച ദഹ്യമാനാന്തർബഹിഃശരീര ആസ്മതേ
ശേതേ ചേഷ്ടതേവതിഷ്ഠന്തി പരിധാവതി ച
യാവന്തി പശുരോമാണി താവദ്യുർഷസഹസ്രാണി || 14 ||

യസ്ത്രിഹ വൈ നിജവേദപമാദനാപദ്യപഗതഃ പാവണ്ഡം
ചോപഗതസ്തമസിപത്രവനം പ്രവേശ്യ കശയാ പ്രഹരന്തി
തത്ര ഹാസാവിതസ്തതോ ധാവമാന ഉഭയതോ ധാരൈ -

സ്താലവനാസിപത്രൈശ്ചരിദ്യമാനസർവാംഗോ ഹാ ഹതോ -
 ിസ്തീതി പരമയാ വേദനയാ മുർച്ഛിതഃ പദേ പദേ
 നിപതതി സ്വധർമഹാ പാഖണ്ഡാനുഗതം ഫലം ഭുങ്ക്തേ || 15 ||

യസ്ത്രിഹ വൈ രാജാ രാജപുരുഷോ വാ അദണ്ഡ്യ ദണ്ഡം
 പ്രണയതി ബ്രാഹ്മണേ വാ ശരീരദണ്ഡം സ പാപീയാ -
 നരകേമുത്ര സൂകരമുഖേ നിപതതി തത്രാതിബലൈ -
 ര്വിനിഷ്പിഷ്യമാണാവയവോ യഥൈവേഹേക്ഷുഖണ്ഡ
 ആർതസ്വരേണ സ്വനയൻ ക്വചിൻമുർച്ഛിതഃ
 കശ്മലമുപഗതോ യഥൈവേഹാദ്യഷ്ടദോഷാ
 ഉപരുദ്ധാഃ || 16 ||

യസ്ത്രിഹ വൈ ഭൂതാനാമീശ്വരോപകൽപിതവൃത്തിനാ -
 മവിവിക്തപരവ്യമാനാം സ്വയം പുരുഷോപകൽപിത -
 വൃത്തിർവിവിക്തപരവ്യഥോ വ്യഥാമാചരതി സ
 പരത്രാസ്യകൂപേ തദഭിദ്ദോഹേണ നിപതതി തത്ര ഹാസൗ
 തൈർജന്തുഭിഃ പശുമൃഗപക്ഷിസരീസ്യപൈർമശകയുകാ -
 മത്കുണമക്ഷികാദിഭിര്യേ കേ ചാഭിദ്രുഗ്ധാസ്തൈഃ
 സർവതോദ്ഭിദ്രുഹ്യമാണസ്തമസി വിഹതനിദ്രാനിർവൃതി -
 രലബ്ധാവസ്ഥാനഃ പരിക്രാമതി യഥാ കുശരീരേ ജീവഃ || 17 ||

യസ്ത്രിഹ വാ അസംവിഭജ്യാശ്നാതി യത്കിഞ്ചനോ -
 പനതമനിർമിതപഞ്ചയജ്ഞോ വായസസംസ്തുതഃ സ
 പരത്ര കൃമിഭോജനേ നരകാധമേ നിപതതി തത്ര
 ശതസഹസ്രയോജനേ കൃമികുണ്ഡേ കൃമിഭൂതഃ സ്വയം
 കൃമിഭിരേവ ഭക്ഷ്യമാണഃ കൃമിഭോജനോ യാവത്ത -
 ദപ്രത്താപ്രഹുതാഭോദ്യനിർവേശമാത്മാനം യാതയതേ || 18 ||

യസ്ത്രിഹ വൈ സ്തേയേന ബലാദ്യാ ഹിരണ്യരത്താദീനി
 ബ്രാഹ്മണസ്യ വാപഹരത്യന്യസ്യ വാനാപദി പുരുഷ -
 സ്തമമൂത്ര രാജൻ യമപുരുഷാ അയസ്മയൈരഗ്നിപിണ്ഡൈഃ
 സന്ദംശൈസ്ത്വചി നിഷ്കുഷന്തി || 19 ||

യസ്ത്രിഹ വാ അഗമ്യാം സ്ത്രിയമഗമ്യം വാ പുരുഷം
 യോഷിദഭിഗച്ഛതി താവമൂത്ര കശയാ താഡയന്ത -
 സ്തിഗ്മയാ സൂർമ്യാ ലോഹമത്വാ പുരുഷമാലിംഗയന്തി
 സ്ത്രിയം ച പുരുഷരൂപയാ സൂർമ്യാ || 20 ||

യസ്ത്രിഹ വൈ സർവാഭിഗമസ്തമമൂത്ര നിരയേ വർത്തമാനം
 വജ്രകണ്ടകശാൽമലീമാരോപ്യ നിഷ്കർഷന്തി || 21 ||

യേ ത്രിഹ വൈ രാജന്യാ രാജപുരുഷാ വാ അപാവണ്യാ
 ധർമസേതുൻ ഭിന്ദന്തി തേ സമ്പരേത്യ വൈതരൺയാം
 നിപതന്തി ഭിന്നമർയാദാസ്തസ്യാം നിരയപരിഖാ -
 ഭൂതായാം നദ്യാം യാദോഗണൈരിതസ്തതോ ഭക്ഷ്യമാണാ
 ആത്മനാ ന വിയുജ്യമാനാശ്ചാസുഭിരുഹ്യമാനാഃ
 സ്വാഘേന കർമപാകമനുസ്മരന്തോ വിൺമൂത്രപുയശോണിത -
 കേശനഖാസ്ഥിമേദോമാംസവസാവാഹിൻയാമുപതപ്യന്തേ || 22 ||

യേ ത്രിഹ വൈ വൃഷലീപതയോ നഷ്ടശൗചാചാരനിയമാ -
 സ്ത്യുക്തലജ്ജാഃ പശുചർയാം ചരന്തി തേ ചാപി പ്രേത്യ
 പുയവിൺമൂത്രശ്ലേഷ്മമലാപൂർണാർണവേ നിപതന്തി
 തദേവാതിബീഭത്സിതമശ്നന്തി || 23 ||

യേ ത്രിഹ വൈ ശ്വഗർഭഭപതയോ ബ്രാഹ്മണാദയോ
 മൃഗയാവിഹാരാ അതീർഥേ ച മൃഗാൻ നിഹ്നന്തി

താനപി സമ്പരേതാൻ ലക്ഷ്യഭൂതാൻ യമപുരുഷാ
ഇഷ്ടുഭിർവിധുന്തി || 24 ||

യേ ത്വിഹ വൈ ദാമ്ഭികാ ദംഭയജ്ഞേഷു പശൂൻ
വിശസന്തി താനമുഷ്മിൻ ലോകേ വൈശസേ നരകേ പതിതാ -
ന്നിരയപതയോ യാതയിത്യാ വിശസന്തി || 25 ||

യസ്ത്വിഹ വൈ സവർണാം ഭാർയാം ദ്വിജോ രേതഃ പായയതി
കാമമോഹിതസ്തം പാപകൃതമമുത്ര രേതഃകുൽയായാം
പാതയിത്യാ രേതഃ സമ്പായയന്തി || 26 ||

യേ ത്വിഹ വൈ ദസ്യവോഽഗ്നിദാ ഗരദാ ഗ്രാമാൻ
സാർമാൻ വാ വിലുമ്പന്തി രാജാനോ രാജഭടാ വാ
താംശ്ചാപി ഹി പരേത്യ യമദൂതാ വജ്രദംഷ്ട്രാഃ
ശ്യാനഃ സപ്തശതാനി വിംശതിശ്ച സരഭസം
ഖാദന്തി || 27 ||

യസ്ത്വിഹ വാ അന്യതം വദന്തി സാക്ഷേത്യ ദ്രവ്യവിനിമയേ
ദാനേ വാ കഥഞ്ചിത്സ വൈ പ്രേത്യ നരകേഽവീചിമത്യധഃശിരാ
നിരവകാശേ യോജനശതോച്ഛായാദ് ഗിരിമൂർധ്നഃ സമ്പാത്യതേ
യത്ര ജലമിവ സ്ഥലമശ്മപൃഷ്ഠമവദാസതേ തദവീചിമ -
ത്തിലശോ വിശീർയമാണശരീരോ ന മ്രിയമാണഃ
പുനരാഭോപിതോ നിപതന്തി || 28 ||

യസ്ത്വിഹ വൈ വിപ്രോ രാജന്യോ വൈശ്യോ വാ
സോമപീഥസ്തത്കലത്രം വാ സുരാം വ്രതസ്ഥോഽപി
വാ പിബന്തി പ്രമാദതസ്തേഷാം നിരയം
നീതാനാമുരസി പദാഽക്രമ്യാസ്യേ വഹ്നിനാ
ദ്രവമാണം കാർഷ്ണായസം നിഷിഞ്ചന്തി || 29 ||

അഥ ച യസ്ത്രിഹ വാ ആത്മസംഭാവനേന സ്വയമധമോ
ജൻമതപോവിദ്യാചാരവർണാശ്രമവതോ വരീയസോ ന
ബഹു മന്യേത സ മൃതക ഏവ മൃത്വാ ക്ഷാരകർദമേ നിരയേ -
ന്വാകുശിരാ നിപാതിതോ ദുരന്താ യാതനാ ഹൃശ്നുതേ || 30 ||

യേ ത്രിഹ വൈ പുരുഷാഃ പുരുഷമേധേന യജ്ഞേ
യാശ്ച സ്ത്രിയോ നൃപശൂൻ ഖാദന്തി താശ്ച തേ പശവ
ഇവ നിഹതാ യമസദനേ യാതയന്തോ രക്ഷോഗണാഃ
സൗനികാ ഇവ സ്വധിതിനാവദായാസ്യുക് പിബന്തി നൃത്യന്തി
ച ഗായന്തി ച ഹൃഷ്യമാണാ യഥേഹ പുരുഷാദാഃ || 31 ||

യേ ത്രിഹ വാ അനാഗസോഽരൺയേ ഗ്രാമേ വാ
വൈശ്രംഭകൈരുപസ്യുതാനുപവിശ്രംഭയ്ജിജീവിഷുൻ
ശൂലസൂത്രാദിഷുപപ്രോതാൻ ക്രീഡനകതയാ യാതയന്തി
തേപി ച പ്രേത്യ യഥയാതനാസു ശൂലാദിഷു പ്രോതാത്മാനഃ
ക്ഷുത്തുഡ്ഭ്യാം ചാഭിഹതാഃ കങ്കവടാദിഭി -
ശേതുതസ്തതസ്തിഗ്മതുണ്ഡൈരാഹന്യമാനാ ആത്മശമലം
സ്മരന്തി || 32 ||

യേ ത്രിഹ വൈ ഭൂതാൻയുദ്യേജയന്തി നരാ
ഉൽബണസ്വഭാവാ യഥാ ദന്ദശൂകാസ്തേപി പ്രേത്യ നരകേ
ദന്ദശൂകാഖ്യേ നിപതന്തി യത്ര നൃപ ദന്ദശൂകാഃ
പഞ്ചമുഖാഃ സപ്തമുഖാ ഉപസ്യത്യ ഗ്രസന്തി യഥാ
ബിലേശയാൻ || 33 ||

യേ ത്രിഹ വാ അന്ധാവടകുസൂലഗുഹാദിഷു
ഭൂതാനി നിരുന്ധന്തി തഥാമുത്ര തേഷ്യേവാപവേശ്യ സഗരേണ
വഹിനാ ധൂമേന നിരുന്ധന്തി || 34 ||

യസ്ത്രിഹ വാ അതിമീനഭയാഗതാൻ വാ ഗൃഹപതിരസക്യ -
 ദുപഗതമന്യൂർദിധക്ഷുരിവ പാപേന ചക്ഷുഷാ നിരീക്ഷതേ
 തസ്യ ചാപി നിരയേ പാപദ്യുഷ്ടേരക്ഷിണീ വജ്രതുണ്ഡാ ഗുഡ്രാഃ
 കങ്കകാകവടാദയഃ പ്രസഹ്യാരുബലാദുത്പാടയന്തി || 35 ||

യസ്ത്രിഹ വാ ആഡ്യാഭിമതിരഹങ്കൃതിസ്തിർയകുപ്രേക്ഷണഃ
 സർവതോദ്ഭിവിശങ്കീ അർഥവ്യയനാശചിന്തയാ
 പരിശുഷ്യമാണഹൃദയവദനോ നിർവൃതിമനവഗതോ ഗ്രഹ
 ഇവാർഥമഭിരക്ഷതി സ ചാപി പ്രേത്യ തദുത്പാദനോക്തർഷണ -
 സംരക്ഷണശമലഗ്രഹഃ സൂചീമുഖേ നരകേ നിപതതി യത്ര
 ഹ വിത്തഗ്രഹം പാപപുരുഷം ധർമരാജപുരുഷാ വായകാ ഇവ
 സർവതോദ്ഗേഷു സൂത്രൈഃ പരിവയന്തി || 36 ||

ഏവംവിധാ നരകാ യഥാലയേ സന്തി ശതശഃ സഹസ്രശസ്തേഷു
 സർവേഷു ച സർവ ഏവാധർമവർതിനോ യേ കേചിദിഹോദിതാ
 അനുദിതാശ്ചാവനിപതേ പർത്യായേണ വിശന്തി തഥൈവ
 ധർമാനുവർതിന ഇതരത്ര ഇഹ തു പുനർഭവേ ത
 ഉഭയശേഷാഭ്യാം നിവിശന്തി || 37 ||

നിവൃത്തിലക്ഷണമാർഗ ആദാവേവ വ്യാഖ്യാതഃ |
 ഏതാവാനേവാണധകോശോ യശ്ചതുർദശധാ പുരാണേഷു
 വികൽപിത ഉപഗീയതേ യത്തദ്ഭഗവതോ നാരായണസ്യ
 സാക്ഷാൻമഹാപുരുഷസ്യ സ്ഥവിഷ്ഠം
 രൂപമാത്മമായാഗുണമയമനുവർണിതമാദ്യതഃ പഠതി
 ശൃണോതി ശ്രാവയതി സ ഉപഗേയം ഭഗവതഃ
 പരമാത്മനോദ്ഗ്രാഹ്യമപി ശ്രദ്ധാഭക്തിവിശുദ്ധ -
 ബുദ്ധിർവേദ || 38 ||

ശ്രുത്വാ സ്ഥൂലം തഥാ സൂക്ഷ്മം രൂപം ഭഗവതോ യതിഃ |
 സ്ഥൂലേ നിർജിതമാത്മാനം ശന്നൈഃ സൂക്ഷ്മം
 ധിയാ നയേദിതി || 39 ||

ഭൂദ്വീപവർഷസരിദദ്രിനഭഃസമുദ്ര -
 പാതാലദിന്ദനരകഭാഗണലോകസംസ്ഥാ |
 ഗീതാ മയാ തവ നൃപാദ്ഭൂതമീശ്വരസ്യ
 സ്ഥൂലം വപുഃ സകലജീവനികായധാമ || 40 ||

|| ഇതി ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ മഹാപുരാണേ
 വൈയാസികൃമഷ്ടാദശസാഹസ്ര്യാം പാരമഹംസ്യാം സംഹിതായാം
 പഞ്ചമസ്കന്ധേ നരകാനുവർണനം നാമ ഷഡ്വിംശോധ്യായഃ ||